

אמר ריש לקיש: כל שאומרים לו ליבם: חלוץ ליבמתך ובכך אתה כונסה. והרי מטעים אותו בכך, שהרי על ידי החליצה נאסרת עליו ליבום.

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, אני שונה כך: בין שנתכוון הוא [היבם] לחליצה, ולא נתכוונה היא [היבמה] לחליצה, בין שנתכוונה היא לחליצה, ולא נתכוון הוא לחליצה פסולתה (141), עד שיתכוונו שניהם כאחד לשם חליצה (142), שרק אז חליצתה כשרה.

ואת אמרת שבחליצה מוטעת, שלא רק

בינו לבניה אבראי [בחויץ], ובא מעשה לפני רבי עקיבא שהיה בבית האסורין (139),

או דלמא, מעשה היה שחלצו בינו לבניה בבית האסורין?

אמר רב יהודה אמר רב: בבית האסורין היה אותו מעשה, ולפני רבי עקיבא שהיה בבית האסורים בא מעשה (140).

קו-א תנו רבנן: חליצה מוטעת כשרה.

אי זו היא חליצה מוטעת?

139. הקשו התוס', איך אפשר לומר כך, הרי במתניתין תנן: "שחלץ בינו לבניה בבית האסורים ובא מעשה לפני ר"ע וכו'", הרי מוכח שהמעשה היה בבית האסורים!
ותירצו, שבהרבה ספרים הגירסא "בא מעשה" בלא וי"ו, וקאי "בבית האסורים" גם על רבי עקיבא.

140. עיי' בירושלמי היאך שאלוהו את השאלה כשהיה בתוך בית האסורים בדרך רמז. ועיי' ביעב"ץ.

141. יש מן הראשונים שכתבו דין כונה מדאורייתא הוא, וכתב הבית מאיר [סי' קס"ט] דהלכה למשה מסיני היא. אבל בשער המלך [הל' אישות פ"ו ה"ב] כתב בדעת הרמב"ם, שמדרבנן היא. אבל מדאורייתא, אפילו חלץ לה על מנת לכונסה חליצתה כשרה.

142. כתב הסמ"ג, שצריך שיתכוונו שתהא ניתרת לזר בחליצה זו. וכ"כ הרמב"ן, שיתכוון

וכתב הגר"ש בשערי יושר [שער ז' פ"ה], דאף שבכל מקום שצריך עדים לקיום הדבר, כגון בקידושין וגיטין, אין מועיל אם העדים עומדים בחוץ ואין נראים לבעלי המעשה, כיון שצריך שיתכוונו לעדים, מכל מקום יש לחלק בין גיטין וקידושין לחליצה, דחליצה שאני, שהרי אין היבם והיבמה מתירים אותה לשוק, אלא רק צריך שיתכוונו לשם היתר, ומכח מעשה החליצה שעשו מפקיעה התורה את איסורה של היבמה לשוק, ולכן אין צריך שיתכוונו לעדים הרואים אותם. מה שאין כן בגיטין וקידושין, ששם הבעל הוא המקדש והמגרש, ואם אינו יודע מקיומם של העדים, הרי אינו מקדש ומגרש!

ועיי' בהגר"ח [פרק ד' מהל' יבום הל' י"ד] שכתב את החילוק הזה, שאין החולץ מתיר אותה, אלא רק עושה את מעשה החליצה, וההיתר הוא מאליו. ובכך ביאר הגר"ח את שיטת הרמב"ם הסובר שלא צריכים כלל עדי קיום בחליצה, לפי שלא הוצרכו עדי קיום אלא במקום שהמקדש או המגרש הם הפועלים את הקידושין והגירושו, ולא בחליצה, שההיתר הוא תוצאה בלבד מהחליצה.

והבשירה.

החזק דאתא לקמיה דרבי חייא בר אבא כדי לכנוס את יבמתו. אמר לה רבי חייא בר אבא ליבמה: בתי, עמודי (143) והתייבמי לו!

אמרה ליה לרבי חייא אימא [אימה של היבמה]: ישיבתה של בתי מלהתייבם לו זו היא עמידתה ותקנתה.

אמר לה: ידעת ליה? האם את מכירה ביבם זה שום דבר גנאי?

אמרה ליה: אין! ממונא הוא דחזא לה, וקבעי למיכליה מינה. ראה היבם שיש לה ממון, והוא רוצה לאכלו ממנה, ולכן רוצה לייבמה כעת, ואחר כך יגרשנה (144).

אמר לה רבי חייא ליבמה: לא נחא לך להתייבם?

אמרה ליה: לא!

אמר ליה רבי חייא ליבם: חלוין לה, ובכך אתה כונסה.

לבתר דחלין לה, אמר ליה ליבם: השתא, לאחר שחלצת לה, מינך אפסלא לה (145), ואינך יכול עוד לייבמה. חלוין לה עתה חליצה מעלייתא, כי היבם דתישתרי לעלמא

שאינו מתכוין לשם חליצה, אלא שהוא מתכוין לשם יבום, תהא חליצתה כשירה?!

אלא, באמת חליצה כזו פסולה, שהרי לא נתכוין לחליצה.

וזהו חליצה מוטעת: כל שאומרים לו: חלוין לה ליבמתך, על מנת שהיא תתן לך מאתים וזו. שאף על פי שלא נתנה לו לבסוף חליצתה כשרה.

והטעם מפורש במסכת כתובות [דף ע"ד], שכל חוקי התנאים נלמדים מהתנאי שהתנה משה רבינו עם בני גד ובני ראובן. ואחד הכללים הוא, שצריך שיהא תנאי שיכול להעשות על ידי שליח, כפי שעשה משה את יהושע שליח לתת להם את ארץ הגלעד. אבל תנאי שאינו יכול להעשות על ידי שליח, כגון חליצה, אין תנאי מועיל בה.

תניא נמי הכי: חליצה מוטעת כשירה. אי זו היא חליצה מוטעת? כל שאומרים: חלוין לה על מנת שתתן לך מאתים וזו.

ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה, ולא רצו שתתייבם לו, ולכן הטעו את היבם ואמרו לו: חלוין לה על מנת שתתן לך מאתים וזו. ובא מעשה לפני רבי חייא

144. כך פירש רש"י. ובנמו"י הביא לישנא אחרינא, דהיבמה היתה קיטעת. ושהו שאמרה לו: ישיבתה של זו היא עמידתה, דהיינו, שאינה יכולה לעמוד משום שהיא קיטעת. ושאלה רבי חייא, האם ידע לה היבם, האם הוא יודע על המום הזה? אמרה לו: אין. יודע הוא. וממונא הוא דחזא לה וכו'. ואז הכיר רבי חייא שלא היה היבם הגון לה, ולכן הטעהו.

145. שחליצה בלא כוונה פוסלתה מייבום

להוציאה בחליצה. וכתב בשו"ת מהר"י מיגש, שאם לא נתכוון להוציאה, אף שנתכוון לחליצה, חליצתה פסולה.

143. כך כתב רש"י. וכתבו התוס', שמלשון זה משמע שצריך עמידה לחליצה. ושמא לכתחילה בעי, ולא מיפסלא בהכי. עיי"ש. ועיי' לעיל [ק"ג ע"א] גבי הא דתנן "בין עומד בין יושב בין מוטה" בהערה.

[כדי שתהא מותרת לינשא לעולם].

בת חמוה [בת חמיו] **דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה. אתא לקמיה דאביי. אמר ליה אביי ליבם: חלוץ לה, ובכך אתה כונסה.**

אמר ליה רב פפא: לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן, שאינה חליצה עד שיתכונו שניהם לשם חליצה?

אמר לו אביי: ואלא היכי אימא ליה ליבם להטעותו, כדי שישכים לחלוץ לה?

אמר ליה: אמור לו כך: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז.

לבתר דחליץ לה היבם, אמר לה אביי ליבמה: זיל הב ליה ליבם את המאתים זוז שהבטחת לו.

שאמנם החליצה אינה נפסלת בגלל התנאי,

אבל סוף סוף הרי התחייבה לתת לו מאתים זוז, ומחוייבת לקיים את התנאי כשאר שכירות דעלמא (146).

אמר ליה רב פפא: כיון שהוא היה מחויב לחלוץ לה, ולא רצה, "משטה אני בכך" עברה ליה, ורק לשטות בו אמרה שתתן לו, כדי שיחלוץ לה. ולכן אינה מחוייבת בזה (147).

מי לא תניא: הרי שהיה בורח מבית האסורין, והיתה מעברא לפניו כדי לעבור את היס, והיה נחוץ לו ביותר לעבור, כדי שלא יתפסוהו שומרי בית האסורים. ואמר ליה לבעל המעבורת, טול דינר [שהוא סכום גדול בהרבה מהסכום המקובל להעברה במעבורת] והעבירני את היס! אין לו לבעל המעבורת אלא שכרו הרגיל (148).

אלמא, מצי אמר ליה משטה אני בכך, ולא נתכוונתי לתת לך סכום כה גדול. הכא נמי, גבי חליצה, משטה אני בכך עברה ביה.

[רמב"ן ורשב"א וריטב"א ועוד].

וכתב הרי"ף [עוד ראשונים], דהך דנפסלת על ידי חליצה בלא כוונה, היינו דווקא היכא שנתכוון אחד מהם, אבל אם שניהם לא נתכוונו, אינה חליצה כלל.

אבל הרמב"ן והרשב"א ס"ל דאף אם שניהם לא נתכוונו, החליצה פוסלתה. וכתב הרמב"ן, דהיינו דווקא כשחלצה בפני ב"ד, שאף שאינה חליצה כלל, מ"מ פוסלת מפני מראית העין. אבל שלא בפני ב"ד ושלא בכוונה, אינה פוסלת, שהרי אינה נראית כלל כחליצה. אבל הרשב"א סובר דאף שלא בפני ב"ד נפסלת.

146. ואין תנאי זה דומה לשאר דברים שאין חייבין לקיימו, אלא אם רצה שלא לקיים את התנאי, יתבטל המעשה. לפי שמאחר שאין

החליצה מתבטלת אפילו אם לא יקיים את התנאי, נעשה תנאי זה כשכירות, דהיינו, כפועל העושה מלאכה לבעל הבית, והרי זה כאילו התנה עמה שתתן לו מאתים זוז בשכרו [ריטב"א].

147. דכעין אנוסה היא, כדי שלא תתעגן. ראשונים.

וכתבו הפוסקים, דהיינו דווקא כשיש לה טענה שאינה חפצה בו. אבל אם אין לה טענה, חייבת לתת לו מה שהתנה עמה. שדינה כשוכר שכיר לעשות מלאכתו, וכיון שנוהגין לתת עבור החליצה דבר גדול, אינה יכולה לומר משטה אני בכך.

148. כתבו התוס', דהיינו דווקא כגון הכא,

אמר ליה אביי לרב פפא: אבוך היכא?

אמר ליה: במתא [בעיר].

אימך היכא?

אמר ליה: במתא.

כלומר, כמדומה אני שיש לך אב ואם סמוכין לך לספק צרכיך, לפיכך קא מחדדן שמעתך.

יהיב בהו עיניה [נתן בהם עיניו] ושכיבן אביו ואמו של רב פפא.

תנו רבנן: חליצה מוטעת כשרה,

אבל גט מוטעה פסול.

והטעם, מפני שבגט מועיל תנאי, שהרי הוא יכול להעשות על ידי שליח, כתנאי בני גד ובני ראובן. שהאומר לשנים: כתבו ותנו גט לאשתי, הרי אלו יכתבו ויתנו. ולכן אם לא התקיים התנאי, אין הגט חל.

חליצה מעושית, דהיינו, שנעשית בכפיה, פסולה.

ואילו גט מעושה כשר.

היכי דמי?

אי דאמר לבסוף רוצה אני, אפילו חליצה מעושה נמי תהא כשרה!

ואי לא אמר לבסוף רוצה אני, גט מעושה נמי לא יהא כשר!

ומבארין: הכי קאמר:

חליצה מוטעת לעולם כשר. וגט מוטעה לעולם פסול.

חליצה מעושית וגט מעושה, זימנין [לפעמים] כשר, וזימנין פסול.

הא דכשר, היינו היכא דאמר לבסוף רוצה אני¹⁴⁹.

ואילו הא דפסול, היינו היכא דלא אמר רוצה אני.

דתניא: כתיב בקרבן נדבה: "יקריב אותי", ולשון זה משמע בעל כרחו, מלמד שכופין אותו להביא את נדרו.

יכול שיביאנו בעל כרחו, כמשמעות הכתוב? תלמוד לומר דכתיב התם: "לרצונו", שמשמע שדווקא מרצונו מביאו.

הא כיצד, היאך יתכן שיביאנו גם בעל כרחו וגם לרצונו?

אלא, כופין אותו, כפי שמשמע מהפסוק: "יקריב אותי", עד שיאמר: רוצה אני! ויתקיים מה שכתוב "לרצונו".

וכן אתה מוצא בניטי נשיב, באלו שכופין אותו להוציא, כגון מוכה שחין ובעל פוליוס [כדאיתא במס' כתובות עז א], שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא:

149. והיינו דווקא שכפוהו כדין, דהיינו, באותן שכופין אותן לחלוץ [כגון מוכה שחין]. ולכן, אף שאמר רוצה אני מחמת האונס, כיון שמצוה לשמוע דברי חכמים, אנו אומרים שנתרצה

ששואל דבר גדול במקום שאין לוקחין אלא דבר מועט. אבל היכא שלוקחין דבר גדול, אין יכול לומר משטה אני כך.

אבל עכשיו, שאין כותבין אלא אם כן מכירין, אף אם זה שחלץ לה אינו יבמה האמיתית, מכל מקום לא יצא מזה נזק, שהרי כל זמן שאין לה גט חליצה לא ישאווה.

ורבא דידיה אומר: אין חולצין (150) אלא אם כן בית הדין מכירין (151) את היבם שהוא יבמה של האשה (152), וכן אין ממאנין אלא אם כן מכירין.

לפיכך, כיון שעל כרחק בית הדין צריכין להכיר את היבם והיבמה, לכן העדים שראו את החליצה כותבין גט חליצה, אף על פי שאין מכירין את היבם והיבמה.

וכן כותבין גט מואון אף על פי שאין מכירין.

ולא חיישינן לבית דין טועין (153), שיחלצו אף על פי שאין מכירין, ויחלצו לה ממי שאינו יבמה.

חולצין ליבם ויבמה שבאו לפני בית דין לחלץ, אף על פי שאין בית הדין מכירין בהם שהם יבם ויבמתו אלא על פי דבריהם.

וכן, **ממאנין**, בית דין נזקק למיאון, אף על פי שאין מכירין את האיש והאשה.

והואיל וכך, שנוזקקין להם אף על פי שאין מכירין אותם, **לפיכך** עדים הרואים בחליצה ובמיאון, אין כותבין ונותנין לה גט חליצה להיות בידה לראיה, אלא אם כן מכירין שהן יבם ויבמה. וכן אין כותבין גט מואון אלא אם כן מכירין.

משום דחיישינן לבית דין טועין, שאינם יודעים שחולצין וממאנין אף על פי שאין מכירין, והם יראו את השטר, ויסמכו על מה שכתוב בו, שפלוגי יבם את פלונית, ולא יבדקו אם היבם הכתוב בשטר הוא אכן היבם, וישיאווה על פי השטר. והרי באמת אי אפשר לסמוך על הכתוב בו, שהרי חולצין אף על פי שאין מכירין!

שהוא דבר שעשוי להגלות, שהרי אפשר לדעת את אמיתות הדבר שלא מפיהם, ולכן לא הקפידה תורה על שני עדים כשרים.

152. כתבו הראשונים, דהאי דחיישינן שמא אין זה היבם, ואין אומרים אין אדם חוטא ולא לו, משום דחיישינן שמא מערים לומר שהוא יבמה, כדי שיתירוה וישאנה במקום אחר [רמב"ן רשב"א ריטב"א ועוד]. עוד כתב במאירי, דהיינו משום שאפשר לחקור ולעמוד על בוריו של דבר.

153. הקשה הנמו"י, הא במס' בבא בתרא [קל"ח ע"ב] ילפינן מדרבא דחיישינן לב"ד טועין! ? ותירץ, דהכא קאי אלפיכך כותבין, לומר שהעדים כותבין אף על פי שלא נתברר להם

באמת [תשובות הרי"ד סי' נ"ד]. אבל אם היתה הכפיה שלא כדין, חליצתו פסולה, ופוסלתה על האחין [רמב"ם וטור].

150. כתבו התוס', דהיינו מדרבנן. אבל מדאורי' חולצין אעפ"י שאין מכירין, שאין אדם חצוף לשקר ולומר שהוא היבם. ועוד, שאין אדם חוטא ולא לו.

151. בביורו זה נחלקו אמוראים [לעיל ל"ט ע"ב] אם צריך שיהא בשני עדים שיעידו שהוא אחי המת, או שאפילו קרוב או אשה נאמנים, כיון שגלוי מילתא בעלמא הוא, שהרי אינם מעידים על דבר איסור או דבר שבממון, אלא מגלים שזה אדם פלוני וזו אשה פלונית [כך ביאר הרי"ף]. והרמב"ם כתב, דהיינו משום